

IRODALOMELMÉLET SZEKCIÓ

Muntag Vince (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Szűrőrendszerek: a színházi történet archiválhatóságáról és megírhatóságáról a mai Magyarországon

A színháztörténet-írás létezése és mikéntje a színházi szakdiskurzus állandó neuralgikus pontja. Vulgáris szinten az a kérdés, létezhet-e olyasminnek múltja és emlékezete, amit az itt és most mozgat és hív létre. A válasz – hermeneutikai evidenciaként – nyilván igen. A nehézség annyi, hogy nem magától értetődő, mit jelent ez a felelet tulajdonképpen.

Amikor pár évvel ezelőtt magyar színháztörténészek egy csoportja elkezdte feltárni a hazai színházi múlt 1949-től máig tartó szakaszát, a fenti dilemmarendszerrel egészen sajátos formában szembesült. A PhilTher elnevezésű projekt ugyanis előadás-történet kívánt lenni, azaz esztétikai szempontokat választott mércéül a történeti narratíva megképzéséhez. Ez eleve fölveti a színházi történetstől való antropológiai, mediális és diszkurzív távolság apóriáit: mi és hogyan képes archiválni a teatralitást? Mi az a konstrukció, amely a filológiai formába öntés során létrejön?

Mindez ráadásul egy olyan kulturális térben került előtérbe, amely a színházi emlékezés terén súlyos hátrányokat szenvedett az elmúlt évtizedekben. A szélsőbaloldali diktatúrák intézményrendszere ugyanis már általános, ideológiai szinten is a felejtés kulturális gyakorlatait erőltette, így a magyar színházi közösség nagyrészt máig nem biztos abban, mire és főleg miért kell emlékeznie saját múltjából. Ezt a filológia a cenzúra, az öncenzúra valamint a technikai behatároltságok felejtés felé orientáló működésében tapasztalja.

Az előadás alapvetően elméleti súlyponttal arra keres válaszlehetőségeket, hogy az e kihívások által kondicionált netfilológiai előadás-rekonstrukciós metodika mit állít a színházi történet historiográfiai kezelhetőségéről. A teatralitásról való, szemiotika utáni beszédmodok (Pavis, Lehmann, Fischer-Lichte) lehetséges historizálási módjai megfelelő keretet adhatnak egy rendkívül problémagazdag történetírói vállalkozás módszertani hátterének vizsgálatára.

Branczeiz Anna (Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Kerényi Károly Szakkollégium)

Párhuzamos álom-valóságok – Szeljegyzetek egy analógiához

Ferencz Győző monográfiájában Radnóti Miklós költészetét az amerikai vallomásos költészettel (confessional poetry) rokonítja, ám – miként azt Vári György is megjegyzi kritikájában – nem mutatja meg a tényleges kapcsolódási pontokat, így az analógia csupán egy ötlet marad. Ez az előadás arra vállalkozik, hogy részletesebben járja körül ezt a kapcsolatot, különös hangsúlyt fektetve a szerepjáték kérdésére, valamint Radnóti és John Berryman közti hasonlóságokra.

Radnóti életművének a vallomásos lírával való párhuzamba állítása természetesen nem zárja ki azt sem, hogy Radnóti holokauszt-költő, sőt a Bori notesz versei talán még inkább hasonlítanak a vallomásos alkotásokhoz, mint a korai versek. Nem pusztán a holokauszt kérdése érdekes Radnóti költészete kapcsán – ahogy erre már többen is rámutattak. Verseiben a költő egy traumát dolgoz fel a vallomásos költészet segítségével, amiben lényeges szerep jut az én újra megalkotásának, a traumaélmény nyomán megingott identitás újra felépítésének is.

Az Eaton Darr strófái című ciklus például többszörösen értelmezhető ilyen énkonstrukcióként, de álomszerűsége, amit a grotesksége, szürrealista jellege tesz még hangsúlyosabbá, illetve a benne megjelenő fordított világ is is érdekessé teszi ezt a művet. Az Eaton Darr strófái párhuzamba állítható John Berryman Dream Songs (Álomdalok) című ciklusával, amelyben az amerikai költő megteremtette alteregóját, Henryt. Az Álomdalok már címével is megenged egy olyan olvasatot, amely a ciklust és egyes darabjait álomvilág(ok)ként értelmezi, az Eaton Darr strófái ciklussal ellentétben azonban nem elsősorban groteszk szóhasználat teszi álomszerűvé, hanem többek között az a (valóság felől nézve) lehetetlenség, hogy Henry maga több alakban tűnik fel: hol fehér amerikai, hol pedig feketének van maszkírozva, és hol egyes szám első személyben, hol második, hol pedig harmadik személyben szól magáról.